

УДК 821.161.3.09-31 Гниломёдов

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КУЛЬТУРНЫХ КОДОВ ПРИ ОТРАЖЕНИИ РЕАЛЬНОСТИ В РОМАНЕ В. ГНИЛОМЁДОВА «ПРАВДА ЖИВЕТ ПОСЕРЕДИНЕ»

Л. Г. ДУКТОВА^{1), 2)}

¹⁾Белорусский государственный университет, пр. Независимости, 4, 220030, г. Минск, Беларусь

²⁾Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы НАН Беларуси,
ул. Сурганова, 1, корп. 2, 220072, г. Минск, Беларусь

Аннотация. Культурные коды на имплицитном уровне художественного текста репрезентируют культурные смыслы, связанные с ценностями, идеалами и моделями поведения определенной общности (нации, населения государства). Для романа В. Гниломёдова «Правда живет посередине» характерными являются коды с образами пограничья (середины) и этнического артефакта кудели. Поэтизация этих образов играет важную роль в определении идейной направленности романа. С помощью образов середины и кудели в произведении показаны ценности семьи, родины, родной земли, проблемы выбора в полифонии мнений, поиска истины.

Ключевые слова: культурный код; роман; белорусская литература; национальная идентичность.

ВЫКАРЫСТАННЕ КУЛЬТУРНЫХ КОДАЎ ПРЫ АДЛЮСТРАВАННІ РЭЧАІСНАСЦІ Ў РАМАНЕ У. ГНІЛАМЁДАВА «ПРАЎДА ЖЫВЕ ПАСЯРЭДЗІНЕ»

Л. Г. ДУКТАВА^{1*, 2*}

^{1*}Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь

^{2*}Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі,
вул. Сурганава, 1, корп. 2, 220072, г. Мінск, Беларусь

Анацыя. Культурныя коды на імпліцытным узроўні мастацкага тэксту рэпрэзентуюць культурныя сэнсы, якія тычацца каштоўнасцей, ідэалаў, мадэлей паводзін пэўнай супольнасці (нацыі, насельніцтва дзяржавы). Для рамана У. Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне» характэрнымі з'яўляюцца коды з вобразамі памежжа (сярэдзіны) і этнічнага артэфакта кужалю. Паэтызацыя гэтых вобразаў іграе важную ролю пры вызначэнні ідэйнай скіраванасці рамана. З дапамогай вобразаў сярэдыны і кужалю ў творы паказаны каштоўнасці сям'і, роду, роднай зямлі, праблемы выбару ў поліфаніі меркаванняў, пошуку ісціны.

Ключавыя словы: культурны код; роман; беларуская літаратура; нацыянальная ідэнтычнасць.

Образец цитирования:

Дуктава ЛГ. Выкарыстанне культурных кодаў пры адлюстраванні рэчаіснасці ў рамане У. Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне». *Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Філалогія*. 2025;1:19–24.
EDN: DHGTQI

For citation:

Duktava LG. Use of cultural codes when reflecting reality in the novel «The truth lives in the middle» by U. Gnilamedau. *Journal of the Belarusian State University. Philology*. 2025;1:19–24. Belarusian.
EDN: DHGTQI

Автор:

Любовь Георгиевна Дуктова – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры технологий коммуникации и связей с общественностью факультета журналистики¹⁾, старший научный сотрудник отдела белорусской литературы XX и XXI вв.²⁾

Author:

Liubou G. Duktava, PhD (philology), docent; associate professor at the department of communication technologies and public relations, faculty of journalism^a, and senior researcher at the department of Belarusian literature of the 20th and 21st centuries^b.
duktova.liubou7@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0003-5401-7932>

USE OF CULTURAL CODES WHEN REFLECTING REALITY IN THE NOVEL «THE TRUTH LIVES IN THE MIDDLE» BY U. GNILAMEDAU

L. G. DUKTAVA^{a, b}

^aBelarusian State University, 4 Niezaliezhnasci Avenue, Minsk 220030, Belarus

^bCenter for Belarusian Culture, Language and Literature Research, National Academy of Sciences of Belarus,
1 Surganova Street, 2 building, Minsk 220072, Belarus

Abstract. Cultural codes at the implicit level of a literary text represent cultural meanings associated with the values, ideals and behavioural models of a certain community (nation, population of a state). The article examines codes based on images of the borderland (middle) and the ethnic artifact of kuzhel, and notes the role of poeticisation of these images in determining the ideological orientation of U. Gnilamedau's novel «The truth lives in the middle». With the help of images of the middle and kuzhel, the values of family, homeland, native land, choice in a polyphony of opinions, and the search for truth are shown.

Keywords: cultural code; novel; Belarusian literature; national identity.

Уводзіны

Культурны код выступае ключом да разумення ідэйнай скіраванасці мастацкага твора, як семіятычная адзінка ён з'яўляецца носьбітам глыбінных гісторыка-культурных сэнсаў, праз якія праяўляюцца сацыяльныя, эканамічныя, геапалітычныя, культурныя асаблівасці, спецыфіка нацыянальнага светапогляду, мадэлі паводзін прадстаўнікоў пэўнай групы людзей (нацыі, насельніцтва дзяржавы і інш.). Вызначэнне культурных кодаў у літаратуразнаўстве звязана з семіятычным падыходам. Даследчыкі, якія выкарыстоўваюць семіятычную метадалогію пры інтэрпрэтацыі твораў літаратуры, апелююць да паняццяў інтэртэкстуальнасці Ю. Крысцевай, гіпертэксту Т. Нільсана, дыялогу М. Бахціна, структурнай паэтыкі Ю. Лотмана і тым самым падкрэсліваюць неабходнасць выяўлення ўзаемадзеяння паміж моўным узроўнем і культурнай маркіраванасцю ў мастацкім творы.

У айчынным літаратуразнаўстве пытанню семіятычнай метадалогіі прысвечаны работы В. Халіпава [1], Л. Сінковай [2], І. Саверчанкі [3], І. Часнок [4, с. 81–92]. В. Халіпаў адзначае: «Адной з цэнтральных катэгорый семіётыкі з'яўляецца паняцце кода як сістэмы адпаведнікаў планаў зместу знакаў планам іх выражэння, якая з'яўляецца вядомай для групы людзей (часта ў якасці тоесна сінанімічных “коду” тэрмінаў выкарыстоўваюцца азначэнні “семіётыка” і “знакавая сістэма”). Прачытанне тэксту (і ў вузкім, і ў шырокім сэнсе) немагчыма без далучэння да кодаў, якімі карыстаўся аўтар пры стварэнні твора» [1, с. 9]. Даследчык звяртаецца да механізма функцыянавання ў літаратурным творы культурных кодаў на прасторавым і часавым падузроўнях, пры гэтым не прыводзіць асобнага тлумачэння паняцця культурнага кода. Даследаванню культурных кодаў у літаратуры прысвечаны работы беларускіх і замежных літаратуразнаўцаў Т. Болдыравай¹, М. Жылінай², Я. Кулікова³, Л. Калугінай⁴, А. Мельнікавай [5], А. Раманавы⁵, А. Трубяцковай⁶, Г. Халацінска-Вертэляк [6], І. Шаладонава [7], Т. Шамякінай [8] і інш. Мадэляванне мастацкай карціны свету з выкарыстаннем культурных кодаў для аўтара слова адбываецца ў першую чаргу на падсвядомым узроўні, бо з культурнымі кодамі, як адзначае А. Мельнікава, звязаны «глыбінныя сэнсы пэўнай культуры» [5, с. 22]. Даследчыкі звяртаюць увагу на тое, што культурны код выконвае важную ролю ў перадачы сімвалічнай семантыкі.

Мэта даследавання – вызначэнне адметных культурных кодаў у раманах У. Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне» пры адлюстраванні ў эпічным творы каштоўнасцей арыенціраў беларускага грамадства, асаблівасцей нацыянальнага характару.

¹Болдырева Т. В. Типология культурных кодов в драматургии Л. Н. Андреева : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Самара, 2008. 186 с.

²Жилина М. Ю. Метасюжет судьбы лирического героя в поэзии С. А. Есенина: основные культурно-художественные коды и мотивные комплексы : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Омск, 2006. 17 с.

³Куликов Е. А. Национальные и культурные коды в романах Дэна Симмонса : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Н. Новгород, 2018. 203 с.

⁴Калугина Л. В. Поэзия Владимира Высоцкого и западноевропейская литература Средневековья и Возрождения: взаимодействие дискурсов и культурных кодов : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Омск, 2014. 153 с.

⁵Романов А. А. Культурные коды в лирике Е. Шварц : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Саратов, 2021. 217 с.

⁶Трубецкова Е. Г. Морбуальный код русской литературы XX–XXI вв. : дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.01. Саратов, 2022. 77 с.

Вынікі і іх абмеркаванне

«Праўда жыве пасярэдзіне» – сёмы раман гепталогіі У. Гніламёдава («Уліс з Прускі» (2006), «Расія» (2007), «Вяртанне» (2008), «Валошкі на мяжы» (2014), «Вайна» (2014), «Пасля вайны» (2021)). Упершыню твор быў надрукаваны ў 2021–2022 гг. у часопісе «Полымя», у 2023 г. выйшла яго асобнае выданне. Па меркаванні Я. Гарадніцкага, раманы цыкл У. Гніламёдава – гэта «своеасаблівая сага, толькі больш набліжанага да нас часу, неспакойнага, зменлівага, напоўненага выпрабаваннямі чалавечага духу XX стагоддзя» [9, с. 121]. Да разгляду спецыфікі гепталогіі У. Гніламёдава звярнуліся беларускія літаратуразнаўцы, акцэнтуючы ўвагу на ідэйна-мастацкім гучанні твораў (Я. Гарадніцкі, З. Драздова, В. Локун, В. Русілка), асаблівасцях паэтыкі, жанру, вобраза героя (Г. Навасельцава, І. Шаладонаў, Ж. Шаладонава, С. Шчэрба) і інш.

Падзеі рамана «Праўда жыве пасярэдзіне» разгортваюцца ў 1950-я гг., так званую адлігу ў палітычнай гісторыі савецкай краіны. Тагачасныя падзеі прыйшліся на перыяд фарміравання асобы беларускага інтэлігента Валодзі Платонава. У папярэдніх шасці раманах, дзе галоўным героем з’яўляецца Лявон Кужаль (дзед Валодзі), сюжэт разгортваецца ў першай палове XX ст. В. Русілка адзначае, што пісьменнік ставіў перад сабой маштабную задачу «стварыць у раманах гісторыю беларускага народа праз гісторыю сваёй сям’і», якая патрабавала адпаведнай формы [10, с. 262].

У гепталогіі расказваецца пра некалькі пакаленняў адной сям’і: Кірыла – дзед Лявона, Міхась – яго бацька, Васіль – пасынак, Уладзімір – сын Васіля. Праўда пра падзеі, сведкамі якіх сталі прадстаўнікі рода Кужалёў, перадаецца з пакалення ў пакаленне, замацоўваючы ў свядомасці нашчадкаў уласны, выпрацаваны атрыманы вопытам пункт гледжання на гістрычныя падзеі і працэсы, і разумеецца прадстаўнікамі сям’і як самая дасканалая крыніца інфармацыі. Дзед перадае ўнуку звесткі, якія атрымаў ад свайго дзеда, – гэта тая праўда, якая захоўваецца ў сям’і і ўспрымаецца як аксіёма (больш падрабязна гэту тэму разглядае І. Шаладонаў). Разам з тым у канве твораў прысутнічае шэраг дакументальных звестак, якія падкрэсліваюць поліфанічны падыход да ацэнкі рознага кшталту падзей і з’яў рэчаіснасці. С. Шчэрба адзначае: «Гістарычныя падзеі ў творах У. Гніламёдава ствараюць пераканаўчы, а часта і дакладна-рэалістычны кантэкст, на якім разгортваецца сюжэт сямейнай хронікі Кужалёў. Больш за тое, яны ўяўляюцца “матрыцай”, пры дапамозе якой пісьменнік праецыруе свой роздум аб мінулым суайчыннікаў, а таксама выяўляе філасофскія погляды на сучаснасць і будучыню беларуса ў супярэчлівай шматкультурнай цывілізацыйнай прасторы» [11, с. 233]. Пазіцыя аўтара праяўляецца не ў тым, каб даваць ацэнку пэўным падзеям, а ў тым, каб дапамагчы чытачу выпрацаваць сваё ўяўленне аб іх на аснове багатай фактуры, бо, як падкрэсліваецца ў сімвалічнай назве рамана, на скрыжаванні розных поглядаў і меркаванняў нараджаюцца перакананне, уласная пазіцыя, праўда.

Вобраз сярэдзіны ў творы звязаны з пошукам адказаў на складаныя пытанні, калі сутыкаюцца розныя пункты гледжання, называюцца супярэчлівыя факты. Даследчыца Г. Навасельцава піша: «У раманах студэнт – гэта асоба, якая імкнецца да інтэлектуальнага і духоўнага развіцця, вывучае культуру і гісторыю свайго народа, метафарычна кажучы, спасцігае меру агульнабыццёвых рэчаў дзеля таго, каб знайсці праўду. Адцяняе жыццёвыя пошукі галоўнага героя скразны герой раманага цыкла – вечны вандроўнік Кузёмка, які сцвярджае, што мы, беларусы, народ “памяркоўны, сярэдзінны”, таму што “жывём якраз пасярэдзіне – паміж поўднем і поўначчу і паміж захадом і ўсходам. А гэтыя бакі свету не надта хочуць паміж сабой ладзіць”. <...> У выніку супастаўлення ведаў, атрыманых падчас з розных крыніц, дазваляе прыйсці да высновы, што праўда выяўляецца ў тым ліку праз параўнанне непадобных пунктаў гледжання, вобразна кажучы, праўда жыве пасярэдзіне» [12, с. 103].

Паняцце сярэдзіны звязана з адсутнасцю крайнасцей, бо фактычна сярэдзіна азначае аднолькавую аддаленасць чаго-небудзь у прасторы ад крайніх кропак. У фокусе рамана «Праўда жыве пасярэдзіне» знаходзіцца перыяд пасляваеннага жыцця савецкай краіны. У творы паказаны настроі, ідэі, якімі жыло грамадства: новы погляд на асобу Сталіна і яго дзеянні (развагі простых людзей, агучванне для студэнтаў і выкладчыкаў рашэння з’езда партыі, дзе развенчваўся культ савецкага лідара), асэнсаванне пераломных момантаў баталій Вялікай Айчыннай вайны (апаведы франтавікоў, сустрэча з пісьменнікам К. Сіманавым) і інш. У канве твора прысутнічае шэраг імёнаў вядомых беларускіх асоб: Пятра Машэрава («23 жніўня. У жніўні 1955-га першым сакратаром Брэсцкага абкома КПБ быў прызначаны Машэраў, які да гэтага года працаваў у мінскім абкоме КПБ» [13, с. 350]), Максіма Танка («З’явіўся Кміта разам з Максімам Танкам. Гэта быў яшчэ зусім малады чалавек, высокі, як і Кміта, стройны, з высокародным абліччам і разумнымі, удумлівымі і адначасова вясёлымі, з іскрынкамі, вачыма. У звычайным гарнітуры, пры гальштук. Гальштук – модны, з беларускім арнамантам. <...> Аўдыторыя слухала, як заварожаная. Прачытаў славы свой верш апошняга часу «Ave Maria», які высока ацаніў Кміта») [13, с. 321–322]. Падкрэсліць гістарычны аспект дапамагаюць згадкі пра дзеячаў беларускага мінулага: Афанасія Філіповіча («Афанасій Філіповіч быў непакорным і непакісным у веры чалавекам, цвёрдым, як крэмень, не хацеў цярэць, але

цярпеў, скардзіўся, ярыўся, бунтаваў. Яго “Дыярыуш” нагадвае “Жыццё”, напісанае пратапопам Авакумам» [13, с. 169]), Тадэвуша Касцюшкі («Цімох Архіпавіч раскажаў і пра тое, што каля Косава ў фальварку Марачошчына нарадзіўся Тадэвуш Касцюшка, вядомы як кіраўнік і герой паўстання 1794 года» [13, с. 653]) і інш. У творы падкрэсліваюцца якасці, якімі валодалі пэўныя персаналіі, тым самым падсвечваюцца асаблівасці нацыянальнага характару, а таксама ідэалы і каштоўнасці, якія прайшлі праз стагоддзі і сталі арыенцірамі для некалькіх пакаленняў жыхароў беларускай зямлі.

Пазбяганне крайнасцей і лаяльнасць да іншага светапогляду, ладу жыцця, паводзін і звычаяў звязаны з такой рысай характару, як талерантнасць. Пошук паразумення ў складаных сітуацыях, аптымальнага рашэння праблем, той самай сярэдзіны, якая можа пагадніць самыя розныя бакі, складае аснову міралюбівага стаўлення беларусаў да людзей і свету ў цэлым, што адлюстравана ў рамане У. Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне».

Акрамя вобраза памежжа (сярэдзіны), мэтазгодна выдзеліць вобраз этнічнага артэфакта кужалю, які выступае ключавым кодам да разумення ідэйнай скіраванасці не толькі рамана «Праўда жыве пасярэдзіне», але і ўсёй гепталогіі пісьменніка. З дапамогай такога скразнога кода паказваецца сутнаснае выражэнне задумы аўтара, ён з’яўляецца своеасаблівым ключом у прачытанні мастацкай логікі пры інтэрпрэтацыі твора. Пад культурным кодам, згодна аднаму з падыходаў, разумеецца сістэма знакаў, сімвалаў, якая характэрна для пэўнай культуры і скіравана на яе ідэнтыфікацыю і выкарыстанне носьбітамі гэтай культуры (М. Эпштэйн, Д. Гудкоў, В. Маслава і інш.). З сімвалам кужалю, пакрывала з мясцовай расліннай культуры льна, у гепталогіі звязаны паняцці роду, роднай зямлі, радзімы. Лённыя ніткі – метафара чалавечых лёсаў, з іх тчэцца палатно беларускай гісторыі, як паказана ў раманным цыкле У. Гніламёдава.

У гепталогіі лексема «кужаль» прысутнічае ў онімным полі, таму мэтазгодна адзначыць сімвалічнасць прозвішча Кужаль (больш падрабязна дадзены аспект разглядае даследчыца Ж. Шаладонава). Кужаль у адным значэнні – гэта палатно з ільняных нітак, з якога шылася традыцыйнае адзенне беларусаў, а таксама вырабы для дома (пасцельная бялізна, посцілка), у іншым значэнні кужаль уяўляе сабой неацэсаны лён – раслінную культуру, якая з’яўляецца адным з сімвалаў Беларусі (выява кветак лёну прысутнічае на дзяржаўным гербе).

Кужаль з’яўляецца ўвасабленнем духоўнага купала, аховы роду (пад палатном з кужалю чалавек сябе адчувае ўтульна). Прадстаўнікі старэйшага пакалення, Лявон і Фёкла Кужалі, паказаны як свайго роду апекуны і захавальнікі нашчадкаў. Пад іх увагай, нібы пад нябачным кужалем-покрывам, знаходзяць выратаванне ў самых складаных жыццёвых сітуацыях як члены сям’і, так і блізкія людзі: яны ратуюць сына Васіля, дапамагаюць партызанам падчас вайны (раман «Вайна»), уладжваюць лёс сёстрам (рамамы «Расія», «Вяртанне»), даюць прыстанак вечнаму валадугу Кузёмку, як і іншым людзям. Асабліва ўвага ў цыкле ўдзяляецца ўнуку Валодзіку, які хоць і не родны па крыві для дзеда Лявона, але выхаваны ў духоўным асяроддзі сям’і. Апека і адчуванне аховы, перададзеныя роду Кужалёў, уздзеінічалі на Валодзьку Платонава. Упершыню пра яго згадваецца ў рамане «Валодзікі на мяжы»: «Так яны і жылі ў адной хаце – дзве сям’і, як адна. Звычайная вясковая сітуацыя. Гадавалі Валодзіка. <...> Прося, пакарміўшы дзіця, узрадавана паведаміла: “Усміхнуўся ў першы раз!” Узрадаваліся ўсе, асабліва дзед з бабай, якія, мусіць, болей за ўсіх цешыліся і апекаваліся ўнукам» [14, с. 436]. Далей у творах цыкла неаднаразова паказаны сітуацыі, калі Лявон і Фёкла Кужалі становіліся апекунамі і ахоўнікамі для маленькага Валодзіка ў любых складаных сітуацыях, быццам нябачным кужалем-покрывам захінаючы яго ад небяспекі: «Страхотлівы выпадак адбыўся і з Валодзікам Платонавым. Валодзік – гадунец у бабы і дзеда. <...> У мінулым годзе пастухі з суседняй Выгнанкі гналі свой статак праз Пруску, і адна жывёліна прыціснула яго рагамі да плоту. Стаў слёзна крычаць, спадзеючыся на дапамогу. На крык прыбеглі Лявон з Фёклай, яны ля клуні пілавалі дровы. Адагналі дурніцу, вызвалілі ўнучка» [15, с. 295]; «Валодзік ажно тросся ад перажытага жаху. Выбраўшыся з халоднай купелі ўвесь мокры, у набраклым вадой адзенні, ён агародамі з плачам прыбег дадому. <...> Фёкла напарыла зверабоя з ліпавым цветам, падала ўнуку кубак адвару. <...> Давер да бабулі быў у ім непакісны, а любоў – адданая і бязмежная, напоўненая глыбокай верай у яе магчымасці, захапленнем і гонарам за гэтыя магчымасці. Бабуля заўсёды выручыць, дапаможа, знойдзе, як пераадолець любыя цяжкасці» [16, с. 46–47]; «Малы на адыход бацькоў анік не рэагаваў. Фёкла паклала яго спаць і прыкрыла посцілкай» [14, с. 552]. Менавіта пра гэты нябачны ахоўніцкі покрыв рода ўзгадвае цыганка Валодзіку падчас варажбы: «Бачу твой лёс, лінію жыцця, выразна бачу. Нялёгкі твой лёс, але нехта аберагаць будзе» [16, с. 7].

Мэтазгодна таксама ўспомніць выбітную сцэну з рамана «Вайна», дзе паказана, як на падсвядомым узроўні для маладога пакалення сям’і трансліруюцца і перадаюцца спрадвечныя каштоўнасці: каханне, вернасць, любоў да працы, роднай зямлі. Увосень Лявон з Фёклай разам з унукам Валодзікам паехалі ў лес, каб набраць апалага лісця для склепа, дзе захоўвалася ўзімку гародніна, бо «памёрзне выраўцо,

калі полап не акрыць, не атуліць лясным кажухом» [15, с. 103]. У лесе посцілка з асенняга лісця на доле нагадвае яркую коўдру, якую апранула зямля перад зімовым сном, утульнасць, лагоднасць і спакой адгукаюцца ў паводзінах і размовах людзей. У гэты час маленькі Валодзік назірае шчырыя адносіны бабулі і дзеда, і, нягледзячы на тое што недзе ідзе вайна, у гэты момант персанажы адчуваюць, што час быццам спыніўся пад так званым восеньскім пакрывалам з апалага лісця і ўсё вяртаецца на кругі свая.

Каляровы дыван з восеньскага лісця нагадвае стракаты ўзор льяноўной посцілкі з матывам сямейнага радаводу. Раскрываючы схаваныя сэнсы такога вырабу, даследчык М. Кацар адзначае: «Як бачым, тут цэлая жыццёвая паэма пра вечнасць і неўміручасць роду і сям'і. Ці не таму і выжылі беларусы, нягледзячы на войны, смерці і хваробы? Гэты дыван – яшчэ і напамін усім нам: будзем берагчы род і сям'ю – будзем неўміручыя» [17, с. 15]. Кужаль, які сімвалізуе захаванне сям'і, гістарычнай памяці, – гэта своеасаблівы духоўны каўчэг. На першых старонках рамана «Праўда жыве пасярэдзіне» ў словах дзеда Лявона Кужаля, які адпраўляе ўнука ў горад вучыцца, набываць прафесію, адлюстраваны маральныя арыенціры, да якіх, як паказана ў рамане, малодшы Платонаў звяртаецца, набываючы ўласны жыццёвы вопыт: «Першы крок павінен зрабіць сам, а далей хай ужо вядзе лёс. Вучыся, працуй! Нікому не шкодзь! Жыццёвыя цяжасці будуць, яны яшчэ ніколі не абмінулі. Памылкі, няўдачы, нязручнасці. Гэта дадатковы стымул для чалавека, без гэтага ён ператварыўся б у бярвяно. Дружбу заводзіць не спяшаюся, спачатку прыгледзецца, што за чалавек. Хаця жыццё паказвае, што сяброў не выбіраюць, усё адбываецца само сабой, ды і сяброў шмат не бывае... <...> Нікому не зайздросць, не адчайвайся, не вешай галавы. Вер у сябе. Не лянуйся. Да свайго ўнутранага голасу прыслухоўвайся, рабі, што ён падкажа. Усё добра будзе» [13, с. 4].

У рамане У. Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне» закранаюцца важныя пытанні захавання гістарычнай памяці, асэнсавання сутнасці чалавечага быцця, паказу асаблівасцей нацыянальнага характару.

Заклучэнне

У рамане «Праўда жыве пасярэдзіне» паказаны розныя жыццёвыя сітуацыі Валодзі Платонава: студэнцкія гады і першыя працоўныя будні, пасяджэнне, на якім разбіраюцца неахайныя паводзіны члена калектыва, праца на цаліне, канікулы ў вёсцы, спатканні маладых людзей, педагагічная практыка і інш. Код сярэдзіны адсылае чытачоў рамана да такіх уласцівасцей беларускай ментальнасці, як адштурхоўванне ад крайнасцяў і патрэба ў магчымасці рабіць выбар, пошук кропкі, дзе на скрыжаванні розных поглядаў нараджаецца ісціна. У рамане У. Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне» адлюстраваны асаблівасці светасузіральнай пазіцыі розных слаёў грамадства: навучэнцаў і выкладчыкаў, жыхароў вёскі і горада, прадстаўнікоў трох пакаленняў сям'і, насельніцтва розных мясцовасцей, рэспублік і нават кантынентаў. Назапашаны вопыт пашырае кругагляд Валодзі Платонава, жыццёвыя перыпетыі вымушаюць яго задумацца над пытаннямі, якія хваляюць грамадства, і выпрацаваць уласнае стаўленне да розных гістарычных, сацыяльных сітуацый.

З дапамогай кода кужалю, які з'яўляецца скразным сімвалам для гепталогіі У. Гніламёдава, паказана каштоўнасць сям'і, роду, роднай зямлі, выбару ў поліфаніі меркаванняў, пошуку існасці. Льяноўная палатно сімвалізуе чалавечыя лёсы, якія яднаюцца ў агульную гісторыю народа.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Халипов ВВ. *Семиотическая модель мирового процесса. Часть 1, Структуралистская версия*. Минск: РИВШ; 2014. 142 с.
2. Сінькова ЛД. Актualізацыя сяміятычнай метадалогіі і тэрміна дыскурсу ў беларускім літаратуразнаўстве. *Весці БДПУ. Серыя I, Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія*. 2022;148–151.
3. Саверчанка ІВ. *Паэтыка і семіётыка ў публіцыстычнай літаратуры Беларусі XVI–XVII стст.* Мінск: Беларуская навука; 2012. 463 с.
4. Часнок ІЧ. Сяміятычная школа. *Метадалогія літаратуразнаўчых даследаванняў*. Мінск: БДУ; 2016. 106 с.
5. Мельнікава АМ. *Нацыянальна-светапоглядныя каардынаты беларускай літаратуры першай трэці XX стагоддзя*. Гомель: Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны; 2016. 214 с.
6. Chałasińska-Wiertelak H. *Культурный код в литературном произведении. Интерпретация художественных текстов русской литературы XIX и XX веков*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM; 2002. 237 с.
7. Шаладонаў ІМ. Сасна, яе сімвалічны код і станаўленне раманага мыслення І. Навуменкі. У: Манкевіч АА, рэдактар. *Кулуарамі творчай майстэрні Івана Навуменкі*. Мінск: Беларуская навука; 2020. с. 164–184.
8. Шамякіна ТІ. Коды культуры ў паэме Якуба Коласа «Сымон-музыка». У: Рагойша ВП, рэдактар. *Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай. Частка 2*. Мінск: РИВШ; 2010. с. 30–35.
9. Гарадніцкі ЯА. Шлях вучонага і пісьменніка. Творчы партрэт Уладзіміра Гніламёдава. *Маладосць*. 2007;12:117–121.
10. Русілка ВІ. Ідэяна-мастацкія асаблівасці прозы У. Гніламёдава. В: Салодков АП, рэдактар. *Навука – образованию, производству, экономике. Материалы XVI региональной научно-практической конференции преподавателей, научных сотрудников и аспирантов; 16–17 марта 2011 г.; Витебск, Беларусь. Том 1*. Витебск: Витебский государственный университет имени П. М. Машерова; 2011. с. 262–264.

11. Шчэрба СМ. Паэтыка гістарычнай прозы У. Гніламёдава. У: Мельнікава ЗП, рэдактар. *Беларуская проза XX–XXI стагоддзяў: героі, паэтыка, аксіялогія*. Брэст: Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна; 2022. с. 233–236.

12. Навасельцава ГВ. Станаўленне асобы ў рамане Уладзіміра Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне». *Полымя*. 2023;4: 100–104.

13. Гніламёдаў УВ. *Праўда жыве пасярэдзіне*. Мінск: Беларуская навука; 2022. 775 с.

14. Гніламёдаў УВ. *Валошкі на мяжы*. Мінск: Мастацкая літаратура; 2014. 574 с.

15. Гніламёдаў УВ. *Вайна*. Мінск: Беларуская навука; 2014. 628 с.

16. Гніламёдаў УВ. *Пасля вайны*. Мінск: Беларуская навука; 2021. 524 с.

17. Кацар МС. *Беларускі арнамент. Ткацтва. Вышыўка*. Мінск: БелЭН; 1996. 208 с.

Артыкул паступіў у рэдкалегію 28.10.2024.

Received by editorial board 28.10.2024.